

Kolonyalizm ve Emperyalizm Üzerine Bir Değerlendirme

Alper İPLİKÇİ (*)

Öz: Uzun yıllardan beri dünyanın özellikle batı kesiminde bulunan ülkelerin, doğu kesimi üzerine çeşitli şekillerde tahakküm uygulamaları gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bunun temel nedeni küresel çapta güç elde edebilme ve bunu sürdürebilmedir. Güç sağlama girişimlerinin neticesinde de yeryüzünün çoğu bölgesinde adaletsizlikler, ayrımcılıklar, ötekileştirmeler, eşitliksizlikler söz konusu olmuştur. Belli toplumların zenginliklerine karşın, sömürülmüş ve sömürülmekte olan toplumların fakirlikleri ve geri kalmışlıkları dikkate değerdir. Ancak tahakküm kurma ve sömürme durumu, hep aynı amacı taşısa da zamanla biçim değiştirmiştir. Çalışmamız, bu biçim değiştirmeyi göstererek, evrensel düzeydeki haksızlıkların ne şekilde gerçekleştiğinin daha anlaşılır olmasını amaçlamaktadır. Çalışmamızda, kolonyalizm ve emperyalizm arasında mahiyet bakımından yapılacak olan ayrıma dayalı bir değerlendirme yapılacaktır. Bu değerlendirme kapsamında da kolonyalizm ya da emperyalizmden hangisinin daha etkili olduğu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kolonyalizm, emperyalizm, sömüren, sömürülen, batı, doğu.

An Assessment On The Colonialism and Imperialism

Abstract: For many years, it has been seen that the western part of the world, especially, has dominated the eastern part in various ways. The main reason for this is to gain power globally and to be able to continue it. Injustice, discrimination, alienation and inequality have been the subject of matter as a result of gaining power attempts. In spite of advanced level and welfare that certain societies have, poverty and backwardness of the societies that have been exploited and are being exploited are noteworthy. Although domination and exploitation have the same purpose, they have changed form in time. Our study aims to make it clear how universal injustice is applied by showing this evolvment. In this studying, it will be make an assessment which is based on discrimination in terms of quality between colonialism and imperialism. It will be argued that colonialism or imperialism is more effective in this assessment.

Keywords: Colonialism, imperialism, exploiter, exploited, west, east.

Makale Geliş Tarihi: 12.08.2017

Makale Kabul Tarihi: 11.12.2017

I. Giriş

Kolonyalizm ve emperyalizm terimleri insan zihninde hemen hemen aynı anlama gelen iki terim şeklinde bir izlenim uyandırmaktadır. Çünkü her iki terimin de ifade etmeye çalıştığı durumlar aynı amaca hizmet etmektedir. Her ikisi de güçlü olanın güçsüzü sömürdüğü; onu, çıkarları doğrultusunda kullandığı, yönlendirdiği,

---

*) Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü (e-posta: alper.iplikci@atauni.edu.tr)

biçimlendirdiği anlamlarını karşılamaktadır. Fakat her iki kavram arasında, belirgin olmayan farklılığa dayalı temel bir ayırım yapılabilir.

Küresel düzeyde yıllardır gerçekleştirilen bir proje ve bunun doğrultusunda gerçekleştirilen eylemler vasıtasıyla adaletsizlik, iyice kök salmış bir vaziyette büyüyerek devam etmektedir. Özellikle batı toplumlarının yıllardır uygulamış oldukları proje, güçlü olmak, bu gücü her zaman sürdürebilmek, dünyanın her yerinde bunu benimsetmek, kabul ettirmektir. Bunun sağlanabilmesi için de yeryüzünün birçok bölgesindeki kaynaklardan, emeklerden, insan gücünden faydalanabilmek ve özellikle de üçüncü dünyanın, kendilerinden her zaman geri olması kaydıyla, gelişimini denetim altında tutmak, diğer coğrafyaların belirlenimlerini çeşitli uygulamalarla sağlamak yapılan en temel faaliyetler olmuştur. Bu uygulamalar sayesinde insanları çeşitli değerlere inandırabilmiş ve amaçlarına ulaşabilmişlerdir. Halen daha bu uygulamalar devam etmekte ve dünyanın belli bir kesimi, bir başka kesimine haksız bir şekilde, farkında olarak veya olmayarak hizmet etmeye devam etmektedir. Söz konusu iki kavram da tam olarak bu projeye verilen isimlerdir.

Aynı amaca hizmet ettiklerini, aynı anlamı vurguladıklarını, güçlünün zayıfı her zaman baskı altında tuttuğunu ve sömürdüğünü belirttiklerini bildiğimiz halde, kolonyalizm ve emperyalizm arasında, çok silik bir sınır çizgisi şeklinde var olan temel ayrımı bilmek neden önemlidir? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle dünyanın statik bir yapıda olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Sürekli olarak değişen bir dünya düzeni, gelişen teknoloji ve buna bağlı olarak toplum yaşayışlarında da var olan değişim, yine aynı şekilde bir ülkede toplum içerisinde ya da uluslararası bazda değişen sosyal, siyasi ilişkiler söz konusudur. Böylesine değişken bir yapı içerisinde ister istemez eski uygulamalar geçerliliklerini yitireceklerdir ve yerlerini yeni uygulamalara bırakacaklardır. Çünkü eski uygulamalar, var olan bu değişim içerisindeki mevcut ortamda artık yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla belli bir amacı gerçekleştirebilmek için bu amaç doğrultusunda yapılan eylemlerde yeniliğe başvurma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, aslında aynı durumun ifadesi olan iki kavram, değişme sonucu oluşan farklılığa dayalı bir ayırım içermektedir. Çünkü gelişen ve değişen dünya düzeni içerisinde, her ne kadar geri kalmış/bırakılmış toplumlar var olsa da global düzeydeki gelişime dayalı olarak topyekûn bir ilerleme söz konusudur. Statik olmayan yapı da küresel çapta insan bilgi birikiminin ve farkındalığının artmasına yol açmaktadır. Böylece söz konusu projeyi yürütebilmek ve insanlara kabul ettirebilmek için daha fazla meşru zeminlere ihtiyaç duyulmaktadır. Sömürgeleştirmenin ve buna bağlı olarak da küresel çaptaki adaletsizliğin farkındalığının artması için de bu temel ayrımı iyi bir şekilde anlayabilmek gerekir. Temel ayırım anlaşıldığı takdirde hangisinin daha etkili olduğu, hangisinin daha tehlikeli olduğu tartışma konusu yapılabilir. Kolonyalizm mi bir toplum üzerindeki tahakkümü daha derinleştirir, yoksa emperyalizm mi? Yapmış olduğumuz bu kısa girişten sonra söz konusu temel ayırım açıklanmaya çalışılacaktır. Temel ayırımın açıklaması verildikten sonra da tahakküm boyutları tartışılacaktır.

II. Kolonyalizm

Kolonyalizm terimi, yeni bir yere yerleşen, fakat anayurtla bağlarını koruyan topluluk anlamına gelen “colonia” kelimesinden gelmektedir. Terimin kısaca tanımı ise başka insanların toprakları ve mallarının fethedilmesi ve denetlenmesi şeklinde yapılabilir (Loomba, 2000: 18,19). İki temel kolonyalizm tipinden bahsedilebilir: kapitalizmin gelişim aşamasındaki serbest rekabete dayalı eski tip kolonyalizm ve Sanayi Devrimi ile kapitalizme dayalı yeni tip kolonyalizm (Ferro, 2002: 48). Özellikle yeni tip kolonyalizm, klasik kolonyalizm ve emperyalizm arasında bir konumdur, yani kolonyalizmden emperyalizme geçiş dönemidir denilebilir.

Klasik anlamda eski tip kolonyalizm, güçlü bir ülkenin doğrudan bir toprağı eline geçirmesi ve burayı kendi kolonisi haline getirmesi durumunu ifade etmektedir. Burada aşikâr olan bir tahakküm ve sömürme durumu söz konusudur. Çünkü kazanılmış toprağın kaynaklarından yararlanma, doğrudan bir el koymayla sağlanmaktadır. Ancak bir yer eğer koloni haline getirilmişse, bu coğrafyaya kendi toprağı gözüyle bakma gibi bir durum söz konusu değildir. Burada sadece el altında tutulan ve amaçlar doğrultusunda, faydalanmak için kazanılmış bir toprak vardır. Özellikle klasik anlamdaki kolonyalizmde dikkat edilmesi gereken husus, gerçekleştirilen eylemlerin açık, gözle görülebilir bir nitelik taşımasıdır.

Yeni tip Avrupalı modern kolonyalizmin ifade edilmesinde ise klasik kolonyalizmde var olan, başkalarının toprak ve mallarının fethedilmesi ve denetlenmesi durumunun vurgulanması yetersiz kalmaktadır. Modern kolonyalizm her ne kadar tarihteki imparatorlukların fetihlerinden esinlenmiş olsa da etkilerinin çok farklı yönleri bulunmaktadır. Buna bağlı olarak modern kolonyalizmde yalnızca el koyma yoluyla zenginlik sahibi olmaktan başka, hâkimiyetin kurulduğu toprakların ekonomisini yeniden biçimlendirme, insan ve kaynak akışı, anayurt ile üzerinde güç kurulan toprak arasında kompleks ilişkiler kurma gibi durumlar da söz konusu olmuştur. Her türlü ilişkide ve akış durumunda, anayurt kazançlı çıkmıştır. Böyle bir yapı barındıran yeni tip kolonyalizmin oluşmasının en temel nedeni, Marksist düşünceye göre kapitalizmdir (Loomba, 2000: 20,21). Yeni tip kolonyalizm, emperyalizme daha yakın bir biçime sahiptir. İşte tam da bu nedenle aradaki farkı belirleyecek olan sınır çizgisi çok belirgin değildir.

Geleneksel haliyle kolonyalizmde doğrudan gözle görülür bir ele geçirme söz konusu olduğu için meşruiyet bağlamı daha zayıftır. Dolayısıyla üzerine tahakküm kurulan toplum, kendi hakkını arama faaliyeti içerisine girebilir. Burada karşı tepki ile sonuçlanacak bir durum söz konusu olmaktadır. Ayrıca gözle görülür bir durum vuku bulduğundan dolayı süreci izlemek ve uygun karşı tepkiyi geliştirebilmek de daha olanaklı olacaktır. Bu unsurlar, klasik anlamıyla kolonyalizmin tahakküm gücünü emperyalizmden daha zayıf kılmaktadır.

Kolonyalizmin tahakküm gücü ile ilgili bu genel yorumlamadan sonra klasik kolonyalizmden modern kolonyalizme, oradan da emperyalizme geçişi görebilmek için kapitalizme de bakmak gerekmektedir.

III. Kapitalizm

Kapitalizm şu şekilde tanımlanabilir: “Bir toplumsal-ekonomik yapı ve üretim biçimi olarak, sermayenin, satış, mübadele ve kâr amacıyla meta ürettiği ekonomik ve toplumsal sistem için kullanılan terimdir. Modern batıda kapitalizmin anlamı ise akılsallığı hesaplama, ertelenmiş doyum yerine, servet biriktirme ve iktisadi ilişkiler ile toplumsal ilişkilerin ayrılmasıdır” (Macit ve Torun, 2014: 238).

Burjuvazi, feodal sistemi ortadan kaldırırken iki yeni güç ağı kurmuştur. Bunlar da modern devlet sistemi ve kapitalist dünya ekonomisidir. Dolayısıyla kapitalizmin ortaya çıkışı da burjuvaziye dayanmaktadır. Kapitalist düzenin, özellikle modern kolonyalizmin temelini oluşturan yönü bizim için önem arz etmektedir. Öncelikle kapitalizm, tüm dünyayı kapsayacak şekilde bir globallik içererek sınırları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Fakat bu sınırların ortadan kalkmış olması toplumsal eşitsizliklerin de ortadan kalması anlamına gelmemektedir. Toplumsal eşitsizlikler var olmalıdır, çünkü imparatorluk yapısının en temel özelliği eşit olmayan toplumların birbirleriyle çok yakın ilişki içerisinde olmasıdır. Böylesi bir ortamda sermaye akışının açık ara farkla büyük bir bölümü zengin ülkeler arasında gerçekleşmektedir ve ülkeler arasındaki gelir farkı her zaman varlığını sürdürmektedir. Dünyanın belli bir kesimi, diğer kesimin ekonomisini bir yandan görmezden gelirken, diğer yandan ona hükmetmektedir. Dünyanın en fakir ülkelerinin çoğu kapitalizm tarafından dışlanmaktadır, çünkü buralar yatırım ve ticaret açısından riskli görülmektedir. Bu bağlamda kapitalizmin globallik iddiasına rağmen, böyle bir nitelik barındırmadığı görülmektedir. Ekonomik küreselleşme, aslında belli başlı ülkelerin gelişme ve ilerlemesini ifade etmektedir; dünyanın fakirlerinin çoğu dışlanarak ülkeler arasındaki eşitsizlikler daha da artmaktadır. Böylece aslında küreselleşme, farklı coğrafyalarda farklı sonuçlara sebep olan küreselle yerelin birbirine nüfuz etmesi durumuyla ve dünyada güçlerinin, nüfuzlarının, çıkarlarının büyümesini isteyen ulus, şirket gibi unsurların emperyalist hırslar ile başka bölgelere kendilerini kabul ettirme istek ve gereksinimleri şeklindeki süreçlerle oluşmaktadır (Collinicos, 2013: 488, 491-493). Bu ifadelerle dayanarak kapitalizmin, sömürgeleştirme sürecinin biçiminin değişerek devam etmesine nasıl hizmet ettiği hakkında temel bir çerçeve çizilebilir. Kapitalizm basamağına basılarak bir üst basamağa, emperyalizme geçiş sağlanacaktır. Burada kapitalizm, ekonomik terimlerle iş gördüğü için tahakkümün görünürlüğünü azaltır ve emperyalizm için meşru bir zemin oluşturur.

IV. Emperyalizm

Emperyalizm, bir imparatorun despotik ya da keyfi yönetimi, imparator ilkesi ya da ruhu, emperyal (buyruk, üstün güç) denilen çıkarların savunuculuğu olarak tanımlanmaktadır. Emperyalizm genel olarak kapitalizm sonrası kolonyalizm olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu yaklaşım da eleştirilmiştir. Çünkü emperyalizmin, tanımından da anlaşılacağı üzere, kapitalizm öncesinde de görüldüğü vurgulanmıştır. Hatta kolonyalizm öncesinde var olduğu da söylenmiştir (Loomba, 2000: 22). Buradan da anlaşılacağı üzere kolonyalizm ve emperyalizm kavramları öylesine iç içe geçmiş

bulunmaktadır ve anlamlar o kadar girintili bir şekilde birbirini karşılamaktadır ki ayırım yapabilmek için temel vurgunun kriteri ve eksen iyi belirlenmelidir.

İki kavram arasında ayırım yaparken kapitalizmin temele konulması Vladimir Lenin'e dayanmaktadır. Lenin, finans kapitalizmi ve sanayiden dolayı Batı'da sermaye fazlalığının olduğunu, kolonilerde ise sermayenin olmadığını, fakat insan ve emek fazlalığının olduğunu; Batı'daki fazla sermayenin karşılanabilmesi için emek gücüne ihtiyacın olduğunu ve buna bağlı olarak da Batı dışındaki gelişmemiş toplumlarda bir hâkimiyet kurma gerekliliğinin doğduğunu belirtmiştir. Bunun sonucunda dünyanın geri kalanının Avrupalı finans kapitalistleri tarafından sömürülmesi durumu Lenin tarafından emperyalizm olarak adlandırılmıştır (Loomba, 2000: 22, 23). Burada emperyalizm, imparatorun despotik ya da keyfi yönetimi şeklindeki eski dönem anlamından ziyade, kapitalizmin etkisi sonrası, tahakkümün görünürlüğünün giderek görünmez hale geldiği ve daha karmaşık ekonomik ilişkilerin devreye girmeye başladığı yeni dönem anlamıyla ele alınacaktır. Çünkü yeni dönem anlamı ele alındığı takdirde, yapılacak olan ayırım da durumun anlaşılabilmesi açısından daha sağlıklı olacaktır. Böyle bir yaklaşımla emperyalizmin anlamı ise kapitalizmle biçimlenmiş kolonyalizmin biraz daha ileri noktasında, onun da bir üst basamağı şeklinde ifade edilecektir. Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte sömürgeleştirme faaliyetleri her ne kadar biçim değiştirmeye başlasa da tahakkümün görünürlüğünden bahsedilebilir. En son aşamada, yani emperyalizmde, egemenliğin görünürlüğü ortadan kalkmaktadır.

Kapitalizmle biçimlenmiş sömürge faaliyetleriyle birlikte, ekonomik bağlılığa dayalı olarak kolonilerin emeği boyunduruk altına alınmıştır ve buralar Batı için açık pazar haline gelmiştir. Bu durumdan dolayı doğrudan bir kolonyal yönetime ihtiyaç kalmamıştır (Loomba, 2000: 23). Böylece kelimenin kökenine dayalı anlamından yola çıkılarak yapılan tanımından ayrı şu tanım yapılabilir: "Emperyalizm, az gelişmiş ülkelerin, siyasal, ekonomik ve kültürel açılardan gelişmiş ülkeler tarafından hâkimiyet altına alınmasıdır" (Macit ve Torun, 2014: 141). Sanayi ve sermayeye dayalı büyümeyi gerçekleştiren ve sürdüren kolonyal hâkimiyet anlayışıyla emperyalizm, kolonyalizmin en yüksek aşaması olarak kabul edilebilir (Loomba, 2000: 23). Dolayısıyla egemenlik kurma türleri içerisinde, tahakkümün kurulduğu topraklarda yerleşimcilerin bulunmadığı biçime emperyalizm denilebilir (Ferro, 2002: 48). Özellikle bu terimi ifade ederken yine aynı şekilde güçlü olanın güçsüz olandan faydalandığı, onun üzerinde hâkimiyet kurduğu sonucuna varmaktayız. Fakat emperyalizmde, koloni haline getirilmiş yer, görünürde bağımsız bir ülkedir. Farklı bir gücün boyunduruğu altında bulunduğu açıkça görülememektedir. Özellikle emperyalizm, çalışmamızda bu niteliği bağlamında ele alınmaktadır. Kolonyalizm ve emperyalizmle ilgili belirtilenlerden yola çıkılarak da karmaşık anlamlar içerisinde belli bir eksene dayalı bir ayırım yapılacaktır.

V. Kolonyalizm ve Emperyalizm Arasındaki Temel Fark

Sömürgecilik ve ekonomik sömürü üzerine yapılan tartışmalar, sömürgecilik zamanında var olan sömürü durumunun ve yaklaşımların, sömürgecilik sonrasında da devam ettiğini vurgulamıştır (Burke, 2008: 66). Sömürgecilik faaliyetlerinin farklı şekillerde vuku bulduklarına bakılarak bu faaliyetlerin sömürgecilik sonrası dönemde de varlık gösterdiğini söylemek mümkündür. Sömürgeleştirilmiş toplumların çoğu 1945-

1965 yılları arasında sömürge olmaktan kurtulmuşlardır. Fakat sömürgeleşmiş olma durumu her ne kadar görünürde son bulmuş olsa da Batı'nın egemenliği bu topraklarda sürmüştür. Bu durum da yeni sömürgecilik ya da yerleşimcisi olmayan emperyalizm olarak nitelendirilmiştir. Yerleşimcisi olmayan emperyalizm şeklindeki hâkimiyet durumları, hâkim güçlerin sömürgecilik döneminde, kendi görünür kolonilerinin olduğu zamanlarda da gerçekleştirilmiştir. Ancak sömürgecilik sonrasında bu eğilim daha yoğun bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Koloni olmaktan şeklen kurtulmak, yalnızca egemenliğin biçim değiştirmesi gibi bir sonuca götürmüştür. Fiili olarak siyasi tahakküm altında kalma durumu ortadan kalkmış olsa da ekonomik bağımlılık yeni şekillerde devam etmiştir. Değişen ilişkiler daha farklı boyutta sürmesine rağmen, aslında daha ileri düzeyde yürümüştür. Özellikle eski koloni topraklarında iş ortağı olarak ekonomik güç kazanan hâkim güç temsilcileri ve sömürge olmaktan kurtulmuş bölgeler arasında işçi göçü biçiminde insan akışı meydana gelmiştir. Böylece insan gücünden faydalanabilme söz konusu olmuştur. Ayrıca emperyal amaçlar doğrultusunda küreselleşmiş olan ekonomik yapılar vasıtasıyla, kolonilikten kurtulmuş eski topraklar, durumlarından daha kötü ve daha bağımlı hale gelmişlerdir. Bu yapı içerisinde egemenlik olgusu, ekonomi, ülkeler arası ilişkiler, ırkçılık gibi birçok etkene dayalı bir biçimde gerçekleşmektedir (Ferro, 2002: 48-50).

Sömürgecilik sonrası döneme yönelik yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi bu dönemde kendi sınırları içerisinde egemen bir güç şeklinde oluşmayan uluslar, egemen güçlerden farklı oldukları vurgusuyla yapılandırılmışlardır. Hâkim güçlerin belirlediği, hâkim olan ve itaat eden ayırımına dayalı bir sistem söz konusudur. Güçlü devletler, sömürgeleştirme sonrası ulusların hem coğrafi sınır ve varlıklarını belirlemiş, hem de Asyalı ve Afrikalı toplulukları kendilerinin zıddı, tersi, korku kaynağı olarak gören bir yaklaşımla belirlemişlerdir. Güçlü devletlerin örnek alınmasına dayalı olan bir yaklaşımla belirlenen uluslar, kendilerini ötekileştiren hâkim güçleri model almışlar, egemen güçler tarafından ezilmelerine dayanan değerleri ve yapıları benimsemişlerdir. Böylesi belirlemelerle de bu ulusların kaderleri hâkim güçler tarafından çizilmiştir (Liakos, 2008: 91-92). Boyunduruk altına alınan yerlerin, belli değerleri benimseyerek farkında olmadan boyunduruk altında bir yol izlemeleri durumu, emperyalizmin en belirleyici özelliklerinden biri olmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası kolonyal güçlerden bağımsızlıklarını kazanan yeni devletler, kolonyal güçlerin amaçları doğrultusunda değiştirilmeye, kurulmaya ve modernleştirilmeye çalışılırken, etkin güçlerin yapmaya çalıştıkları değişimler (doğrudan ya da dolaylı) toplumun merkez kurumlarına yönelik olmuştur. Özellikle yönetim biçimi, vergilendirme, yargı konularında getirilen değişiklikler önemli bir yer teşkil etmektedir. Söz konusu değişiklikler, modern ve genel kurallar şeklinde, evrensel kriterler getirmiştir. Ayrıca değişim, doğrudan yönetimin olduğu yerlerde yavaş, dolaylı yönetimin olduğu yerlerde daha radikal gerçekleşmiştir. Ekonomi ve hâkimiyeti güçlendirmek için yerel seçkinlerin belirleneceği eğitim alanlarında da değişimler uygulanmıştır (Eisenstadt, 2007: 170-172). Dolayısıyla sömürgeleştirme ve tahakküm altına alma, yalnızca bir toplumun dışından gelip gerçekleşen bir durum değildir; bu durumun bir başka şekli de içeriden kaynaklanıp iki kat güç kazanabilir (Loomba, 2000: 29). Hâkim güçlerin, belirledikleri toplumlardan beklentileri, kendilerinin ve belirlemiş

oldukları yerel yöneticilerin yerleştirmeye çalıştıkları yeni yapıya uygun davranmalarındır (Eisenstadt, 2007: 172). Bu durumda, kolonyalizmden emperyalizme geçişte artık yerleşimci olarak bulunulmasa da üzerinde güç kurulmuş olan toplumun denetlenmesi ve biçimlendirilmesinde, o toplum içerisinde kendi amaçlarına hizmet edecek önde gelen kişilerin seçilmesi son derece önemli bir noktadır.

Toplum içerisinde değişimi sağlamak, söz konusu dinamiklerle, geleneksel, yerel yapılar içerisinde gerçekleştirilmiştir (Eisenstadt, 2007: 172). Bunu sağlayabilmek için de ideolojiyi kullanmak son derece önemlidir. Clauss Mueller ideolojiyi, siyasal gerçeklik için açıklamalar sağlayan, bir sınıf ya da gruba ve egemen ideoloji söz konusu olduğunda bütün bir topluma kolektif amaçlar tesis eden bütünleşmiş inanç sistemleri olarak tanımlamaktadır. Ona göre ideoloji, değerlendirme yapan bir unsura sahiptir. Yani bu unsur, olumlu ya da olumsuz yargılarını toplumsal durumlara ve siyasal amaçlara bağlamaktadır (Berger, 2014: 68). Böylesi bir tanımla yakın bir anlayış çerçevesi içerisinde Gramsci, kitlelerin arzularını fikirlere, değerlere ve somut eylem doğrultularına tercüme edebildiği ölçüde ideolojinin hegemonik hale geldiğini söylemektedir (Liakos, 2008: 49-50). Böylece ideolojinin, yönetici kesimin menfaatlerini sağlamaya yaraması ve toplumu statik bir hale getirerek toplum içerisindeki insanlara, kendilerini yönlendirdikleri, kendi menfaatleri uğruna hareket ettikleri gibi yanlış bir algı içerisine sokması şeklinde bir işlevinin olduğu söylenebilir (Berger, 2014: 68). İdeolojinin bu işlevselliği sayesinde egemen güç, görünmez bir şekilde ellerini tahakküm kurduğu toplum içerisine sokabilmiştir. Özellikle ideolojilerin benimsenmesinde de yine toplum içerisinde seçilmiş önde gelenler kendi üzerlerine düşeni gerektiği gibi yapmışlardır. Bu durumlar, değişen dünya düzenine uygun bir biçimde gücün, görünürden görünmeze doğru gittiğini ifade eder. Gücün görünürden görünmeze doğru gitmesi demek, bu gücün karşı konulabilir olandan karşı konulamaz olana doğru gitmesi anlamını vermektedir. Böylesi bir durum, tahakküm altında olan toplumun, kendi üzerinde olan güce yönelik kontrol imkânını giderek ortadan kaldırmaya başlamıştır.

Sömürgecilik anlayışının giderek değişmesinde önemli rol oynayan kavramlardan biri de ulusçuluk ve ulus-devlet anlayışıdır. Özellikle ulusçu hareketler büyümeye devam ederken, katı bir şekilde tanımlanmış ırksal kimlik kavramları empoze edilmeye çalışılmıştır. Uluslararası bağlam içerisinde kolektif kimliğin önemsizleştirilmiş dokuları ortaya çıkarılmaya çalışılırken, etnik birliğin desteklenmesine çabalanmıştır (De Alva, 1995: 241-242). Böylece uluslararası unsur, ulusların oluşumunda etkili olmuştur ve zamanla güçlü devletler bu amaçlarını gerçekleştirerek ulus-devlet biçimini bütün insan toplumlarına empoze edebilmişlerdir (Liakos, 2008: 62-63). Dolayısıyla emperyalizm, toplumlar arasında çizilen bu çerçeveler içerisinde, ulus-devlet egemenliğinin modern iktidarlar tarafından yabancı topraklara yayılmasını ifade etmektedir (Collinicos, 2013: 485). Ancak empoze edilen ulusçuluk anlayışında da yine bir tek yönlülük söz konusudur. Etnik-millî kimlikler, Asya ve Afrika'ya nazaran Avrupa'da daha katıdır. Asya ve Afrika gibi yerlerde etnik-millî kimlikler akışkanlık ve değişkenlik şeklinde özellikler taşıyabilirken, Avrupa'da katı bir yapıya sahiptir. Avrupa'da bu kimliklerle ilgili olan istikrar, devlet tarafından güvence altına alınmıştır (Liakos, 2008: 67-68). Buna bağlı olarak emperyalizmin ulusçuluk anlayışını yaymaya çalışmasının nedeni,

ulusçuluğun, toplumların belirlenebilmesinde temel bir unsur olmasıdır. Her toplumun kendi öz niteliklerine önem vermesiyle bu özellikler benimsenecektir. Fakat söz konusu nitelikler kabul edilirken, aynı zamanda egemen güçlerin niteliklerinden daha aşağı özelliklere sahip olduğu da kabul edilmiş olacaktır. Bu nedenle belli coğrafyaların etnik-millî kimliklerindeki değişkenliğin ve bu coğrafyalardan üstün olduğu vurgulanan toprakların etnik-millî kimliklerindeki sabitliğin aşılmasıyla Batı ulusları ve Doğu ulusları arasındaki ayırım da temelden benimsetilmiştir. Böylece yayılan ve benimsetilen ulusçuluk anlayışında belli bir toplumun özgünlüğünü belirtmekten ziyade, güçlünün tek taraflı ayrışmasının gerçekleştiği görülebilmektedir.

Ulusçulukla ilgili bahsedilen yaklaşımlara bakılarak ulus kavramının esnek bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu yapıyı itibarıyla da kavram, bir siyaset aracı olarak kullanılmıştır. Değişen siyasi hâkimiyet türleri içerisinde ulus kavramı, amaç doğrultusunda kullanılmıştır. Söz konusu kavram vasıtasıyla siyasi hâkimiyetler yapılandırılmış veya bunların yapıları bozulmuştur. Özellikle ulus kavramı, kullanılan söylemin amacına göre anlamını değiştirmiştir ve değiştirmeye de devam etmektedir (Liakos, 2008: 97). Böylece emperyalizm döneminde her gücün eşit olmadığı görülmektedir. Kimi ulus-devletler müthiş bir güce sahipken, kimileri neredeyse tamamen güçsüz bir vaziyettedir. Kolonyalizmin uzantısı biçimindeki modern siyasi egemenlik olan imparatorluk, hiçbir sınır tanımamaktadır. Bu şekildeki imparatorluğun gücü sınırsızdır. Böyle bir yapının varlığının en belirgin özelliklerinden biri, insani müdahalelerin zamanla daha fazla uygulanması ve müdahale hakkının evrensel değerler tarafından meşru bir şekilde verildiği savının ortaya atılmış olmasıdır (Collinicos, 2013: 485,486).

Sömürgeleştirilen toplumlarda gücün sağlanabilmesi için toplumların ortak bir siyasal ve ekonomik sistem içerisinde bütünlük oluşturmaları da engellenmeye çalışılmıştır (Eisenstadt, 2007: 172). Bu çaba doğrultusunda da kültür emperyalizmi adı verilen, Batı medyasının, özellikle de Amerika'nın, kitle medyası vasıtasıyla dünyanın Doğu kesimine kapitalist ideolojiyi benimsetmek istemesi durumuyla söz konusu coğrafyalardaki insanların bilinçlenmelerinin engellenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece toplumdaki insanlar arasında dayanışma gelişmeyecek ve sömürülmeleri de kolaylaşacaktır (Berger, 2014: 70). Bu etkenler vasıtasıyla boyunduruk altında tutulan toplumlara yönelik yapılan değişimler tek yönlü ve dengesiz bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Biçimlendirme çabalarıyla sömürgeleştirilen toplumların gelişmelerinin de engellenmeye çalışılmasına rağmen, bir şekilde yine de gelişim olmuştur. Çünkü bu toplumlar, hem hâkim güçlere hem de toplum içerisinde belirlenmiş olan yerel yöneticilere bağımlı olduklarından dolayı, hâkimiyeti altında buldukları güçlerin gelişmeleriyle paralel bir biçimde, zorunlu bir sonuç olarak belli düzeyde gelişim göstermişlerdir. Fakat bu, etkisiz bir gelişimdir ve egemen ülkelerin gerisinde kalmış olmaları durumu yine aynı şekilde devam etmektedir. Ayrıca değişimdeki tek yönlülük ve dengesizlikler ve yetersiz bütünleşmeden dolayı, sömürge altında olan toplumlarda ciddi problemler ortaya çıkmıştır (Eisenstadt, 2007: 173-174). Sömürgeleştirme faaliyetleri iki farklı kutup başı olan bir güç aygıtı gibidir. Bir ucu güçlü ülkeleri geliştirip bu ülkelerin bütünlüğünü sağlamlaştırırken, diğer ucu sömürülen ülkeleri zayıflatır ve bunların bütünlük sağlamasını engeller.

Kolonyalizm ve emperyalizmle ilgili önemli olan kavramlardan biri de oryantalizmdir. Edward W. Said tarafından ortaya atılmış ve sömürgecilikle sıkı bir ilişki içerisinde olan oryantalizm, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Doğu üzerinde hâkimiyet kurma, bu toprakları tekrar oluşturma ve tahakkümü sürdürmeyi ifade etmektedir (Burke, 2008: 66). Edward W. Said'e göre oryantalizm (şarkiyatçılık) akademik bir çalışma alanıdır. Batı'nın Doğu üzerine ortaya koymuş olduğu kendince hakikatleri vardır ve buna yönelik çalışmalarla da söz konusu hakikatlerini ispatlamaya çalışmaktadır. Batı'nın bu doğrultuda oluşturmuş olduğu yazılı eserler de Batı'nın Doğu'ya yönelik hayalleri çerçevesi içerisinde oluşturulmuştur. Yapılmış olan çalışmalarda akla uygunluk ya da nesnellik iddiaları olmasına rağmen, aslında durumun böyle olmadığı söylenebilir. Akıl, çoğunlukla ayırım yaparken ya da değer oluştururken keyfi hareket etmektedir. Oryantalizm kapsamında yapılan çalışmalarda böylesi bir keyfilik fazlasıyla bulunmaktadır. Zihin tarafından yapılan belli ayrımlar nesnel sanılsa da aslında ayrımların çoğunluğu kurmaca nitelikte olabilir. Dolayısıyla nesnel gibi gözükse, fakat nesnellik dışı olan yollarla kendisinden olmayı ötekileştirme durumu söz konusudur. Barbar diye nitelendirilen ötekileştirilmişlerin bu durumu kabul edip etmemesi de çok fazla önem teşkil etmemektedir. Ötekileştirme yapılırken özellikle ötekine yönelik varsayımlar, çağrışımlar, kurmacalar ve söylemler oluşturulmaktadır. Tarih yazınları da Batı'nın üstünlüğünü vurgular şekilde söylemseldir. Bu söylem içerisinde Doğu'nun Batı'ya sızan bir tehlike olduğu da vurgulanarak Doğu'ya karşı yapılacak faaliyetlerin meşruluğu sağlanmaya çalışılmıştır. Tüm bu yollarla Batı tarafından Doğu'yu kuşatma, Doğuyu Doğulaştırma amacı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Said, 2013: 59-82). Amacı gerçekleştirmek için oluşturulan söylemsel tarih yazınları daha sonra diğer kıtalara da taşınmıştır. Bu tarih yazım biçimine göre medeniyetlerin en üstünde Batı medeniyeti bulunmaktadır. Diğer bütün medeniyetler ise eksik, sapkın ya da değişmez biçimler oluşturmaktadır. Bu şekilde yayılmış tarih yazını karşısında sömürgecilik sonrası uluslar da kendi tarihlerini anlatacakları zaman bile ya hâkim güçlerin belirlediği tarih anlatısına göre, ya da bu anlayışa karşı çıkacak biçimde, her halükarda belirlenmiş bir tarihle olan ilişkiler çerçevesinde anlatabilmişlerdir (Liakos, 2008: 96). Dolayısıyla Edward W. Said, dikkatini medyanın geniş bir görüntüsüne, politik çalışmalara, romanlara, şiirlere, sanata, tarihe odaklamıştır. Bunun nedeni de emperyalizm süreci tarafından hem oluşturulup hem de sunulan Doğu'nun, gerçek olmayan, metinsel bir gerçeğini Batı'nın nasıl meydana getirdiğini göstermektir (Powell, 2003: 8).

Edward W. Said'den ciddi düzeyde etkilenmiş ve düşüncelerini de bu çerçeve içerisinde oluşturmuş olan Spivak'a göre de metinsellik düşüncesi, kayıt altına alınmamış bir dünyanın dünyalaştırılması düşüncesiyle ilişkilidir. Emperyalist proje, kendi üretimi olacak olan metinsel gerçekliği oluşturabilmek için metinselliğin bölgeselleştirdiği dünyanın aslında daha önce kayıt altına alınmamış olduğu varsayımını ortaya atarak bunu güçlendirmeye çalışmıştır. Böylece dünyalaştırma durumu aslında aynı zamanda bir metinleştirme, bir metinselleştirme, bir sanata dönüştürme, anlaşılabilir bir konuya dönüştürmedir. Batı Avrupa/Anglo-Amerika uluslararası bağlamı, bu metinsellik yaklaşımından yola çıkarak, dünyalaştırmanın kesin olarak gerçekleştirilebilmesi için 20. yüzyılın başlarından itibaren bir model olarak dili kullanmayı denemektedir. Bu bağlamda entelektüeller de taraftarı oldukları ideolojiler

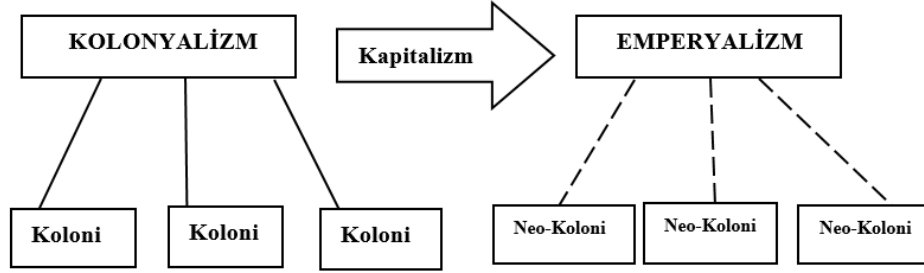
çerçevesinde ürünler ortaya koymaktadırlar. Entelektüellerin kendi disiplinlerini ortaya koymaları, aslında emperyal yaklaşımın disiplinleştirmeleriyle gerçekleşmektedir. Batı Avrupalı/Anglo-Amerikan entelektüel, spesifikliği dikkate almaksızın, evrenselin evrensel olduğunu ifade eden kurumsal bir söylem içine hapsedilmektedir. Entelektüellerin kendi arzuları da onları çok hızlı bir şekilde evrensel-genel düşünceye bağlı olan entelektüellere dönüştüren tarafılıkları yoluyla tanımlanmaktadır (Spivak, 1990: 1, 4). Özellikle söylemsel ve metinsel pratikler, sömürgeleştirmenin giderek değişen yüzünün de en temel ihtiyaçlarından biri olmuştur. Zamanla kolonyalizmden emperyalizme doğru bir geçiş ve bunun sonucunda uygulamalardaki değişimler, bu şekilde söylemsel ve metinsel pratiklerin kullanımını daha da artırmıştır.

Tüm veriler toparlanacak olursa sömürgeleştirme, 16. yüzyılda Latin Amerika'da, 18. yüzyılda Karayipler'de, 19. yüzyılda Hindistan'da, 20. yüzyılda Afrika'da, Endonezya ve Filipinler'de farklı şekillerde uygulanmıştır. Sonunda 20. yüzyılda temel iki etken, böylesine geniş ölçüde değişiklik gösteren tecrübe dizilerini sömürgecilik kavramı altında toplamıştır. Bu etkenlerin ilki, öncelikli olarak entelektüeldir. Başkası tarafından kolektif bir grubun sömürülmesinin sağlanması, sömürülecek toprakların her birinde bulunabilmek ve yerel olmayan güçler tarafından davranış belirlenimlerinin yerleşmesi için temel niteliklerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Diğer etken ise politiktir. Sömürgeleştirme faaliyetleri özellikle çoğu politik ve ahlaki yükü bununla taşımaktadır. Birçok durum için bu etken, direnme eylemlerini, adalet taleplerini ve özgürlük için çabaları gerektiren adaletsiz asimetrileri, insan istismarlarını ve ahlaki tahakkümleri göstermektedir. Ahlaki yapılar, adaletsizlik ya da haklılık gibi, yüceltme ya da aşağılama gibi durumları karakterize etmek için söylemler üzerinde kullanılmıştır. Böylelikle çoğu kolonyal ya da emperyal etiket, insanlara benimsetilmiştir. Kısacası sömürgeleştirme, etkisini ve varlığını, Foucault'nun dikkat çektiği gibi güç/bilgi bağlantısı içerisinde sürdürdüğü bir tarihe sahiptir (De Alva, 1995: 242-243). Dolayısıyla farklı görünümeler altında sömürgeleştirme, her zaman sömürgeleştirme olarak kalmıştır.

Bu bilgilerin verilme sebebi, sömürgeleştirme politikalarının ve eylemlerinin sömürgecilik sonrası diye adlandırılan dönemde de devam ettiğini görebilmek ve söz konusu faaliyetlerin sömürgecilik sonrasında hangi unsurlarla ve uygulamalarla, nasıl görünmez bir şekilde devam ettiğini ifade edebilmektir. Dolayısıyla çalışmamız, birbiriyle bağlantılı ve karmaşık olan sömürgecilik faaliyetlerinin, görünür şekilde kolonilerin bulunduğu ve aşikâr sömürgeleştirmenin yapıldığı kolonyalizm ve görünürde kolonilerin bulunmadığı, tahakkümün gizli bir şekilde gerçekleştirildiği emperyalizm arasındaki fark bağlamında nasıl devam ettirildiğine dayanmaktadır. Bu farkın analiz edilmesiyle de emperyalizmin kolonyalizmden daha etkili bir yapı olduğunun unsurları ortaya konulacaktır.

Kolonyalizm, emperyalizm ve iki kavramın arasındaki fark, tarihsel değişimleri içerisinde farklı şekilde ifade edilmektedir. İkisi arasında ayırım yapabilmek de zamansal değil, uzamsal bir ayırma bağlıdır. Emperyalizm resmen kolonileri olmadan işlevini yürütebilir, ancak kolonyalizm resmen kolonileri olmadan işleyemez. Bunlara dayalı olarak da postkolonyal kavramı ortaya çıkmıştır. Postkolonyal kavramı sömürgecilik sonrasında ifade etmektedir. Ancak bu kavramın, sömürgeciliğin son bulmuş olmasından

sonraki bir dönemi mi ifade ettiği, yoksa görünür sömürgeleştirme eylemlerinin farklı şekillerde devam ettiği bir dönemi mi vurguladığı tartışılmaktadır. Özellikle bu kavramın eleştirmenleri ikinci anlamın geçerli olduğunu söylemektedirler. Buna dayalı olarak da bir ülke hem görünüşte bağımsız, hem de ekonomik ve kültürel açıdan bağımlı olabilir (Loomba, 2000: 24, 25). İkinci anlam üzerinde yoğunlaşarak kolonyalizm ve emperyalizm kavramları arasındaki ayrım şu şekilde gösterilebilir:

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi kolonyalizmde kolonilere düz çizgilerle ilerleme durumu söz konusudur, yani kolonyalizmde resmen kolonilerin olduğu görülmektedir. Emperyalizmde ise kolonilere ilerleme kesik çizgilerle gösterilmiştir. Bu durum, emperyalizmde resmen kolonilerin olmadığını, hâkim gücün etkisinin görünmez olduğunu ifade etmektedir. Kapitalizm ise bu geçiş sürecinin ortasında yer alan bir etkidir. Kolonyalizmin işlediği dönemde mevcut düzen görünür kolonilerin olması durumunu taşıyabilmekteydi. Dolayısıyla koloniler üzerinde açık fetih olması gerekiyordu ve kolonyalizm de ancak böyle işlemekteydi. Zamanla değişen mevcut düzen, artık resmen kolonilerin bağımlılığının bulunmasını kaldırmamaktadır. Değişen ve gelişen dünyada fetih yoluyla kolonileştirme kabul edilebilir bir durum değildir. Bu nedenle artık yeni dünya düzenine uygun biçimde bağımsız görünen, fakat bağımlı olan kolonileştirme faaliyetleri gerçekleşmeye başlamıştır. Bu nedenle yeni düzen içerisinde artık koloniler bir neo-koloni niteliği taşımaktadır. Böylece emperyalizm yeni uygulamalarla görünmez, fakat daha etkili bir sömürgeleştirme süreci yürütmektedir.

VI. Değerlendirme

Adalet, yeryüzünde önem verilmesi gereken en önemli erdemlerden biridir. Gerek ulusal sınırlar içerisinde, gerek uluslararası düzlemde sağlanması gereken bir değerdir. Eşitlik ve özgürlük gibi kavramlar da bu kavrama bağlı olan önemli değerlerdir. Özellikle insanın insan olması dolayısıyla özgürlüğünü yaşayabilmesi, temel haklarından yararlanabilmesi, adil dağılımın gereği olan eşitliklerden faydalanabilmesi gerekmektedir. İnsanların kolektif bir bütünlük oluşturdukları toplumların iç işleyişinin ve toplumlararası ilişkilerin de bu temel esaslar çerçevesi içerisinde yürütülmesi önemli bir durumdur. Belli bir toplum içerisinde bu önemli değerler gerçekleştirilmek isteniyorsa, öncelikle uluslararası bazda bir eylem serbestisi olmalıdır.

Günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerinde fakirlikler, kıtlıklar, insani değer kriterlerinin çok altında yaşantılar söz konusudur. Bunun en temel nedeni, küresel çapta var olan bir adaletsizlik durumudur. Güç odağı olmuş ülkeler ve onların tamamıyla meta olarak kullanmış olduğu diğer coğrafyalar arasında inanılmaz derecede bir uçurum söz

konusudur. Yeryüzünde tüm insanların insan olmak bakımından birbirleriyle ilişkiler kurması gerekirken, egemen güçlerin, sadece kendilerini “insan” olarak, hâkimiyet altına aldıkları topraklarda yaşayanları da “insan dışı” olarak gösteren algılarıyla, aslında insan olanlar yine insan olanlara orantısız bir şekilde hizmet etmektedir. Böylece dünyanın yıllardır yapısı, sadece var olan bir kesim ve bu kesimin üzerine basarak ilerlediği “diğer” kesim şeklinde oluşmuştur.

Sömürgeleştirme ve başka ülkeleri boyunduruk altına alma, sürekli olarak varlık göstermiş ve halen daha göstermekte olan bir fenomendir. Eğer toplum ya da insanlık namına çeşitli problemlerin kaynağına inilmek isteniyorsa, özellikle bu fenomen son derece önemli bir yere sahiptir. Derine inildikçe bir toplumun gelişmemesi, krizler yaşaması, kendi içerisinde çatışmalar yaşaması gibi sürekli çözümsüz sorunların temelinde de söz konusu fenomenin olduğu görülebilir. Bu nedenle tarih boyunca görünen bir tahakkümün nasıl görünmez bir güç haline geldiği ve giderek farklı boyutlarla dünyanın belli bir kesimi üzerinde nasıl dallanıp budaklandığı iyi analiz edilmelidir. Bunun vasıtasıyla hem adaletsizliklerin, özgürlüklerden mahrum kalma durumlarının, eşitliksizliklerin, gelişmemenin, her bakımdan toplumsal sıkıntıların iyi bir analizi yapılabilecek, hem de bu farkındalıkla yola çıkılarak çözüm önerileri ortaya konulabilecektir. Eğer belli düzeyde bir farkındalık sağlanamazsa mahkûmiyet özgürlük, haksızlık haklılık, geri kalmışlık içerisindeki çok küçük adımlar da ilerleme sanılacaktır. Bu algı içerisinde de toplumsal bütünlük ve ilerleme gerçekleştirilemez. Dolayısıyla sömürgeleştirmenin ilk yüzü olan “kolonyalizm”in, diğer yüzü olan “emperyalizm”e nasıl dönüştüğü görülebilmeli ve tahakkümün değişen boyutunun farkına varılmalıdır.

Bu analiz yapılırken hangi tür gücün daha etkin olduğu tartışma konusudur. “Bilek gücü” mü daha güçlüdür, yoksa “insan aklına etki eden güç” mü? Çalışmamızın temel savı, görünmez nitelikteki gücün daha etkili ve tehlikeli olduğu yönündedir. Burada görünür gücü kolonyalizm temsil ederken görünmez gücü emperyalizm temsil etmektedir. Emperyalizmin daha etkili bir güç içerdiğini ortaya koymak için üç temel unsur olduğu savunulabilir. Her bir unsur birbirine bağlı olarak ortaya çıkar. Bunlar:

A. Görünmezlik

Emperyalizm, kolonyalizme göre çok daha gizli bir güçtür. Gizli olan bir şeyi fark etme, kontrol altına alma ve bertaraf etme son derece zor olan bir şeydir. Karşınızda mücadele edeceğiniz gücün niteliğinin farkına varmadığınız sürece ona karşı koyamazsınız.

B. Meşruluk

Kolonyalizmin yapmış olduğu görünür işgal durumu, özellikle de değişen dünya düzeni içerisinde, kabul edilemez, kınanan, başka toplumların egemenliğini haksız bir şekilde gasp eden bir durum olarak görülebilir. Böylece tahakküm altındaki bir toplum, meşruiyetin olmadığı görünen böyle bir durum karşısında hakkını arayabilir. Fakat emperyalizmin, çalışma boyunca da anlatıldığı gibi, kendini meşrulaştırabilecek birçok elemanı bulunmaktadır. Hâl böyle olunca da görünürde meşru olan bir şeye karşı çıkmak, karşı çıkkanı haksızlandıran bir durumdur.

C. Karşı Tepkiyi Önleme

Sömürgeleştirme faaliyetinin en çok önlemeye çalıştığı şey, sömürülen toplumun karşı tepkisini ortadan kaldırmaktır. Tahakküm altında tutulan toplum etkili bir karşı çıkış gerçekleştirdiği takdirde sömüren güç zor durumda kalmaktadır. Kendi üstünlüğünü benimsetme ve sömürme projesi kapsamı dâhilinde karşılaşılabilecek sağlam bir direnç bu arzuların gerçekleştirilememesi ile sonuçlanabilir. Kolonyalizmdeki gibi görülür bir güç uygulamak, üzerine güç uygulanan tarafından sert bir tepkiyle karşılaşmaya yol açabilir. Ancak emperyalizmde, çoğu durumda tahakküm altında olunduğunun bile farkına varılamaz.

Ortaya koymuş olduğumuz bu üç unsur, fiili güçtense görünmez gücün daha etkili ve tehlikeli olduğu savımızı kuvvetlendirmektedir. Tarihsel süreci içerisinde sömürgeleştirme faaliyeti görünürde güç kaybetmiş gibi bir resim çizmiş olsa da aslında çok daha güçlü ve tehlikeli bir hal almıştır. Bu nedenle emperyalizmin kolonyalizmden daha güçlü olduğu söylenebilir ve oluşturulacak olan farkındalık bu eksende olmalıdır. Böylesi bir güçle mücadele edebilmenin yolu “bilek” gücü değil, “akıl” gücüdür. Çünkü “gizli” güç, düşünce ile bilgi üretimi ve toplumsal ilerlemeyle yenilebilir.

Kaynaklar

- Berger, Arthur, Asa, (2014). *Kültür Eleştirisi: Kültürel Kavramlara Giriş*, (Çev. Özgür Emir), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Burke, Peter, (2008). *Kültür Tarihi*, (Çev. Mete Tunçay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Collinicos, Alex, (2013). *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış*, (Çev. Yasemin Tezgiden), İletişim Yayınları, İstanbul.
- De Alva, J., Jorge, Klor, (1995). “The Postcolonization of the (Latin) American Experience: A Reconsideration of Colonialism, Postcolonialism and Mestizaje”, (Gyan Prakash, *After Colonialism: Imperial Histories and Postcolonial Displacements* içinde), Princeton University Press, Princeton/New Jersey, ss. 241-275.
- Eisenstadt, Shmuel, Noah, (2007). *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*, (Çev. Ufuk Coşkun), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Ferro, Marc, (2002). *Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi: 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, (Çev. Muna Cedden), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Liakos, Antonis, (2008). *Dünyayı Değiştirmek İsteyenler, Ulusu Nasıl Tasavvur Ettiler?*, (Çev. Merih Erol), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Loomba, Ania, (2000). *Kolonyalizm/Postkolonyalizm*, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Macit, M. Hanifi-Torun, Yıldırım, (2014). *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Powell, Eve, M., Troutt, (2003). *A Different Shade of Colonialism: Egypt, Great Britain, and the Mastery of the Sudan*, University of California Press, London/England.

Said, Edward, W., (2013). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*, (Çev. Berna Ülner), Metis Yayınları, İstanbul.

Spivak, Gayatri, Chakravorty, (1990). *The Post-Colonial Critic: Interviews, Strategies, Dialogues*, (Edited by Sarah Harasym), Published by Routledge, New York/USA.